

Hørings svar fra Språkrådet om NOU 2023: 16 *Evaluering av pandemihåndteringen – rapport fra Koronautvalget*

Språkrådet viser til høringsbrevet fra Justis- og beredskapsdepartementet av 19. juni 2023 om NOU 2023: 16 *Evaluering av pandemihåndteringen*, der departementet ber om innspill til rapporten.

I dette hørings svaret vil Språkrådet peke på noen mangler i NOU-ens tematisering av kommunikasjonen mellom myndighetene og befolkningen og gi innspill til en språklig kommunikasjonsberedskap som vil være svært viktig i framtidige kriser.

Språkrådet er statens forvaltningsorgan i spørsmål og følger opp språkpolitikken som er nedfelt i Prop. 108 L (2019–2020) *Lov om språk (språklova)*. Språkloven ble vedtatt av Stortinget våren 2021 og trådte i kraft 1. januar 2022. Loven har som formål å styrke norsk språk og fremme likestilling mellom bokmål og nynorsk. Loven skal også sikre vern og status for de andre språka som staten har ansvar for: kvensk, romani, romanes, samiske språk og norsk tegnspråk.

Språkrådet oppfordrer Justis- og beredskapsdepartementet til å utrede tiltak og legge føringer for en språklig kommunikasjonsberedskap som er i takt med samfunnets behov og den teknologiske utviklingen og i tråd med språkpolitikken og språkloven. Et kontinuerlig og målrettet tverrsektorielt og sektorspesifikt språkarbeid vil ruste staten til blant annet å utnytte mulighetene som ligger i språkteknologi og utvikling av kunstig intelligens for de norske forvaltningsspråkene. Da vil staten ligge et steg foran – også språklig og kommunikasjonsmessig – når krisen rammer.

Hørings svaret fra Språkrådet inneholder merknader som er særlig knyttet til NOU-ens kapittel 15 om kommunikasjon og tillit.

Språkrådet ber om at dette hørings svaret ses i sammenheng med vårt avgitte hørings svar til NOU 2023: 17 *Nå er det alvor – Totalberedskapskommisjonen*.

Språkrådets merknader

I NOU-ens kapittel 15.3 peker Koronautvalget på at det gjennom pandemien har vært utfordrende å sørge for kommunikasjon om smitteverns situasjonen og tiltak som nådde ut til alle grupper i samfunnet, og at myndighetene i en krise som berører hele samfunnet, bør tilstrebe en kommunikasjon som tar hensyn til både aldersmessig, kulturelt og språklig mangfold.

Språkrådet stiller seg fullt og helt bak dette, men vil understreke at staten har ansvar for flere språk enn de som omtales i rapporten.

Språkloven slår fast at nynorsk og bokmål er likeverdige språk som skal være i bruk i alle deler av samfunnet. Offentlige organer har etter loven i tillegg et særlig ansvar for å fremme nynorsk, som er det minst brukte språket. Under pandemien fikk ikke nynorskkommuner tilstrekkelig informasjonsmateriell på nynorsk. Dette er i strid med lovverket og språkpolitikken. Språkrådet ber departementet vurdere hvordan de statlige myndighetene kan legge til rette for parallell kommunikasjon på bokmål og nynorsk som svarer til lovens krav, som støtter opp om innbyggernes og kommunenes rettigheter, og som støtter opp om tilliten til det offentlige. Her vil det være viktig å utnytte mulighetene som ligger i språkteknologiske løsninger, kunstig intelligens og maskinoversettelse.

For at disse verktøyene skal kunne tas i bruk på best mulig måte, må myndighetene ha en målrettet og kontinuerlig tilnærming til røkting av fagspråk og terminologi på både bokmål og nynorsk. Strukturering av språkdata i form av registrering og deling av terminologi, for eksempel i Felles

datakatalog, og avlevering av språkdata til språkbanken ved Nasjonalbiblioteket vil legge et godt grunnlag for optimal utvikling og utnyttelse av slike verktøy.

Søkbare og strukturerte språkdata i teknologiske løsninger som legger til rette for flerspråklighet, gir også myndighetene mulighet for å kunne kommunisere tydelig og entydig på flere språk til samme tid.

Samiske språk står utførlig omtalt i rapporten. Det er nødvendig, for disse er forvaltningspråk i det samiske forvaltningsområdet. Men de andre språkene som den norske staten har et særlig ansvar for – kvensk, romani, romanes og norsk tegnspråk – er utelatt. Språkrådet oppfordrer departementet til å utrede tiltak for å ivareta god kommunikasjon også med tegnspråklige og andre minoriteter i krise- og beredskapssammenheng.

Norsk tegnspråk er likeverdig med norsk som språklig og kulturelt uttrykk, og innbyggere som bruker tegnspråk, må få tilgang til likeverdige tjenester, både når det gjelder fysisk og digital kommunikasjon med det offentlige. Proposisjonen til språkloven slår fast at tegnspråklige personer har rett til å lære, møte og bruke språket sitt.

En del tegnspråklige har begrenset sansemessig tilgang til norsk språk. Derfor er det viktig å sørge for at tegnspråklige kan bruke språket sitt i møte med det offentlige. Bruk av tolk er viktig i et tilgjengelighetsperspektiv, men tegnspråklige vil også kunne ha behov for å kommunisere direkte på tegnspråk med det offentlige. Dette må myndighetene ta særlig hensyn til når de vurderer kommunikasjonstiltak rettet mot tegnspråklige i beredskapssammenheng.

Romanes er førstespråket til romene, og en del personer i den romske minoriteten mestrer ikke norsk fullgodt. Romanes har ikke et etablert skriftspråk, og det er mangel på godkjente tolker og oversettere. Myndighetene må derfor vurdere alternative kommunikasjonstiltak rettet mot denne delen av befolkningen.

Inkludering fremmer tillit, og selv om mange minoritetsspråkbrukere behersker norsk fullgodt, eller til og med har norsk som førstespråk, bør myndighetene tilstrebe å tilby noe informasjon på kvensk og romani for å bygge tillit hos de minoritetsspråklige gruppene. Det vil være viktig i krise- og beredskapssammenheng.

Nyere minoritetsspråk («innvandrerspråk») er også omtalt i NOU-ens kapittel 15.3. Koronakommisjonen peker på at myndighetenes kommunikasjon i varierende grad nådde fram til innvandrerbefolkningen.

Regjeringen legger vekt på verdien av flerspråklighet i proposisjonen til språkloven og understreker at alle språkene som brukes i Norge, har den samme verdien som kulturuttrykk, kulturbærere og uttrykk for identitet, og at språkkompetansen som innvandrere og etterkommere av innvandrere har, er av stor verdi for den enkelte og for samfunnet.

Befolkningen i Norge blir stadig mer sammensatt, også språklig, og det vil derfor være viktig å utnytte flerspråklig kompetanse i møte med innbyggere som har andre morsmål enn norsk. Språklige barrierer fører til misforståelser og økt tidsbruk, og Språkrådet oppfordrer departementet til å vurdere i hvilken grad flerspråklig kompetanse kan utnyttes i kommunikasjon med innbyggerne.

Avsluttende kommentarer

Språkrådet oppfordrer departementet til å utrede tiltak for å ivareta de rettighetene som tegnspråklige og andre språklige minoriteter har i møte med myndighetene.

Myndighetene skal være et godt forbilde, også språklig. Språklovsproposisjonen slår fast at det offentlige skal føre et språk som gjør at innbyggerne kjenner rettighetene og pliktene sine og kan ta gode og informerte valg. Språkrådet minner om at kravet om god språklig kvalitet også gjelder for digital kommunikasjon og digitale tjenester.

Språkrådet oppfordrer departementet til å utrede og legge føringer for en språklig beredskap som utnytter mulighetene og potensialet som ligger i systematisk språkrøkt og strukturerte språkdata. Slike data legger et godt grunnlag for entydig og klar kommunikasjon med innbyggerne, avansert maskinoversettelse og utvikling av andre språkteknologiske løsninger.

Språkrådet stiller gjerne faglige ressurser til rådighet for å utdype innspillene og gi råd om hvordan en språklig kommunikasjonsberedskap best kan ivareta språklig mangfold og flerspråklighet og dra nytte av språkteknologiske nyvinninger.